

O'ZBEKISTONGA KO'CHIRILGAN KOREYSLAR

Ashurova Ulg'o'zi Isroil qizi

Termiz davlat Pedagogika institute Tarix fakultetining

Tarix va uni o'qitish metodikasi kafedresi o'qituvchisi

E-mail:ashurova.ul@inbox.ru

Annotatsiya: *Ushbu maqola XX asrning birinchi yarmida Rossiyaning Uzoq Sharqidagi chegara hududlarida istiqomat qilgan koreyslarning Vatanimiz hududiga ko'chirilishi to'g'risida "SSSR Xalq Komissarlari Kengashi va Bolsheviklarning Butunittifoq Kommunistik partiyasi Markaziy Qo'mitasining №1428-326ss Uzoq Sharq o'lkasining chegaradosh tumanlarining koreys aholisini ko'chirish to'g'risida"gi farmoni asosida koreys oilalarning kelishi va ularning tarixini ochib berishga bag'ishlanadi. Maqola-ilmiy adabiyotlar va arxiv ma'lumotlari asosida yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Uzoq sharq, deportatsiya, koreyslar, XX asrning birinchi yarmi, SSSR, yapon josusligi, koreys shaharchalari.*

KIRISH

Bugun dunyo siyosiy xaritasida 230 dan ortiq mamlakatlar mavjud bo'lib, 1400 dan ortiq etnik guruhlar istiqomat qilib kelmoqda.

Bu guruhlar o'zining tili, dini, an'ana va qadriyatlarini bilan turlicha farqlanadi. Ammo bugungi globallashuv jarayonida bir mamlakat hududida bir necha yuz, hattoki minglab etnik guruhlarini uchratishimiz mumkin. Shu mamlakatlar misolida Vatanimizni ham keltirib o'tsak ilmiy jihatdan to'g'ri sanaladi. Ma'lumotlarga ko'ra, 2021-yilning 1-yanvar holatiga O'zbekiston Respublikasi doimiy aholisi 34,6 mln. kishini tashkil etgan.

O'zbekiston doimiy aholisining etnik tarkibi quyidagicha:⁸⁹

- o'zbek - 29,2 mln. kishi;
- tojik - 1,7 mln. kishi;
- qozoq - 821,2 ming kishi;
- qoraqalpoq - 752,7 ming kishi;
- rus - 720,3 ming kishi;
- qirg'iz - 291,6 ming kishi;
- turkman - 206,2 ming kishi;
- tatar - 187,3 ming kishi;
- koreys - 174,2 ming kishi;
- ukrain - 67,9 ming kishi;
- ozar - 41,2 ming kishi;
- belarus - 18,5 ming kishi;
- boshqa millatlar - 426,4 ming kishi.

Bugungi kunda Vatanimizda 130 dan ortiq millatlar tinch va totuv yashab kelmoqda. Bu tinchlikning asosi konstitutsiyamizning quyidagi moddalarida belgilab qo'yilgan:

⁸⁹ <https://kun.uz/uz/news/2022/07/28/ozbekistonning-demografik-korsatkichlari-elon-qilindi>.

18-moddasida O'zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo'lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsi va ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, qonun oldida tengdirlar.⁹⁰

31-moddasida Hamma uchun vijdon erkinligi kafolatlanadi. Har bir inson xohlagan dinga e'tiqod qilish yoki hech qaysi dinga e'tiqod qilmaslik huquqiga ega. Diniy qarashlarni majburan singdirishga yo'l qo'yilmaydi.⁹¹

O'zbek davlatining va xalqining tolerantlik ana'nalari va siyosati asrlar davomida shakllanib, dunyodagi har bir millat va etnik guruhlarni mehmon sifatida quchoq ochib kutib olib kelgan.

O'tgan asrning birinchi yarmida ham bu davlatimizning tolerantlik siyosati natijasida 1937-yil Uzoq Sharqdan o'n minglab koreyslar mamlakatimizga ko'chirilgan. O'sha paytdagi qiyinchiliklarga qaramay, o'zbek xalqi ularni ochiq qalb bilan qabul qilgan, ularga boshpana berib, mehr ko'rsatgan. O'zining mehnatsevarligi va qat'iy irodasi, xalqlarimizning mentaliteti o'xshashligi tufayli koreyslar yurtimizda ikkinchi Vatanini topdi. Ular O'zbekistonning teng huquqli fuqarosiga, jamiyatimizning faol a'zolariga aylandi.

Bugungi kunda mamlakatimizda 180 mingdan ziyod koreys millatiga mansub yurtdoshlarimiz yashaydi. Ularning uch yuzga yaqini davlatimizning yuksak mukofotlari bilan taqdirlangan.⁹²

USULLAR

Maqolada umumiy qabul qilingan metodlar-xolislik, tarixiy tahlil, qiyosiy-mantiqiy tahlil, xronologik ketma-ketlik tamoyillari asosida XX asrning birinchi yarmida O'zbekistonga koreyslarning ko'chirilishi tarixiy manbalar asosida yoritib berilgan.

Sovet Ittifoqidagi koreyslarni deportatsiya qilish dastlab 1926-yilda o'ylab topilgan, va 1937-yilda o'tkazilgan birinchi ommaviy ko'chirish boshlangan.⁹³

Sovet Ittifoqining deyarli butun aholisi etnik koreyslar (171,781 kishi) Rossiya Uzoq Sharqidan Qozog'iston SSR va O'zbekiston SSR hududlariga "yapon josusligining Uzoq Sharq o'lkasiga kirib borishini" to'xtatish maqsadida qilingan. Aholining statistik ma'lumotlariga asoslangan hisob-kitoblarga ko'ra, deportatsiya qilingan 40 ming koreys 1937-1938 - yillarda ochlikdan, yangi muhitga moslashish va qiyinchiliklardan vafot etgan.

Koreyslarning O'zbekistonga ko'chirilishi ustida ko'plab xorijiy olimlar tadqiqot olib borganlar.

Jumladan:

A.I.Alekseev, B.N.Morozov muallifliklarida "Nauka" nashriyoti tomonidan chop etilgan "Uzoq Sharq va Rossiya Amerikasi rus xalqining rivojlanishi (19-asr oxirigacha)" asarida Rossiyaning Uzoq Sharqidagi koreyslar hayoti ochib berilgan.

Mualliflar XIX asr oxiri - XX asrning boshlarida Rossiya Uzoq Sharqining mamlakatimiz tashqi iqtisodiy aloqalarini amalga oshirishdagi muhim rolini o'rganadilar. Juda

⁹⁰ O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING KONSTITUTSIYASI: O'ZBEKISTON nashriyoti-2021. 3-bet.

⁹¹ O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING KONSTITUTSIYASI: O'ZBEKISTON nashriyoti-2021 5-bet.

⁹² O'zbekiston Milliy axborot agentligi xabarлари, 2019-yil, 20-aprel.

⁹³ Qatag'onlar va siyosiy qatag'on qurbonlarini rehabilitatsiya qilish bo'yicha qonunchilik va normativ hujjatlar to'plami: G.F. Vesnovskaya. Kursk: GUIPP "Kursk", 1999. I qism. S. 237–238.

mashhur shaklda Rossiyaning sharqiy mintaqalari rivojlanishining asosiy tarkibiy qismlari: hududning shakllanishi, aholi punkti, geografik o‘rganish va iqtisodiy rivojlanish haqida gapiradi. Topografiyada allaqachon nashr etilgan manbalardan tashqari yangi arxiv materiallaridan foydalanilgan. Mualliflar keng arxiv materiallariga tayangan.

Владивостокъ. — Vladivoslok. № 11.

1-rasm. 1870-yil Vladivostok koreys shaxarchasi.

Kim German. “Koreyslar Qozog‘iston, O‘zbekiston va Rossiyada” 2011-yil 4-may kuni o‘zining kitobida ko‘plab ma‘lumotlar bergan. Shuningdek, A.N. Li, Qozog‘istondagi koreys diasporasi: Koryo saram asari, Aleksandr S. Qozog‘iston nemislari va koreyslari orasida vatan tushunchalari va etnik integratsiya, Jan Young “Rossiyaning Uzoq Sharqiga Koreya-Xitoy migratsiyasi: inson xavfsizligi istiqboli” asari, Martin Terri (1998) “Sovet etnik tozalashining kelib chiqishi” ilmiy maqolasi va Kim.G.N., “Koryo Saram: sobiq SSSRdagi koreyslar” singari koreys va koreys ilmiy tadqiqotlari buning yorqin namunasi hisoblanadi.

NATIJALAR

SSSR Xalq Komissarlari Kengashi va Bolsheviklarning Butunittifoq Kommunistik partiyasi Markaziy Qo‘mitasining № 1428-326ss “Uzoq Sharq o‘lkasining chegaradosh tumanlarining koreys aholisini ko‘chirish to‘g‘risidagi farmoni.

Ushbu hujjat 1937-yil 21-avgust, Hujjat № 1.27. sifatida qayd etilib, o‘ta maxfiy davlat siri sifatida arxivda saqlangan.

Butunittifoq Bolsheviklar Kommunistik partiyasining Uzoq Sharq viloyat qo‘mitasiga, O‘lka Ijroiya qo‘mitasiga va Uzoq Sharq o‘lkasi UNKVDga Uzoq Sharq o‘lkasining chegaradosh rayonlarining butun koreys aholisini ko‘chirish taklifini kiritishda: Posyetskiy, Molotovskiy, Grodekovski, Xankayskiy, Xorolskiy, Chernigovski, Spasskiy, Shmakovski, Postyshevskiy, Bikinskiy, Vyazemskiy, Xabarovski, Suy-funskiy, Kirovskiy, Kalininskiy, Lazo,

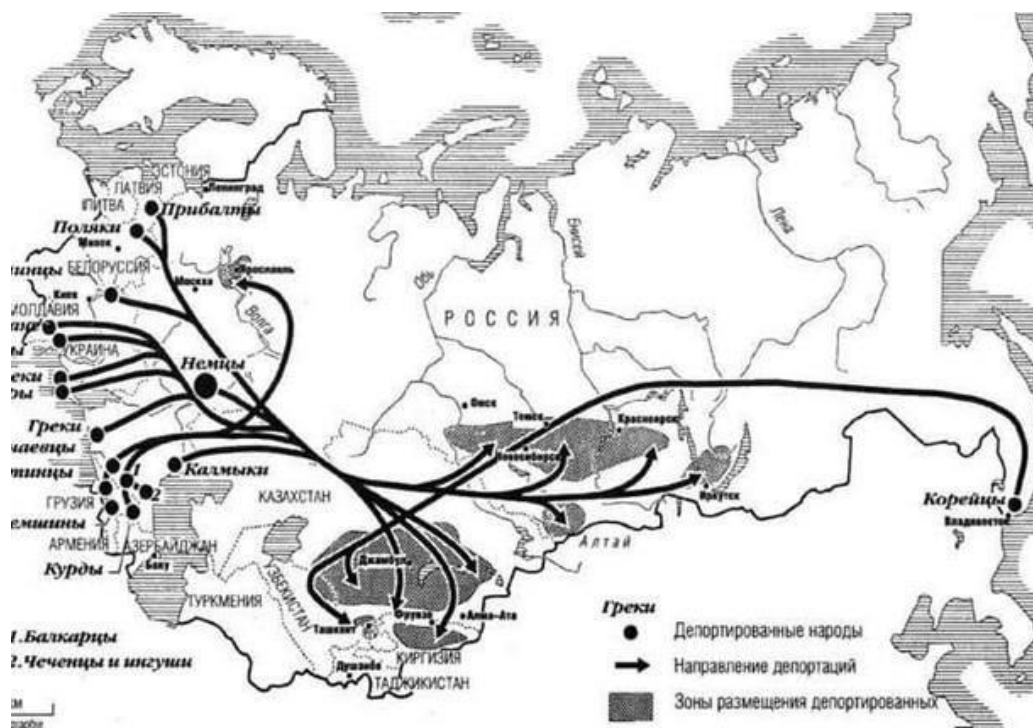

Svobodnenskiy, Blagoveshchenskiy, Tambovskiy, Mixailskiy, Blagoveshchenskiydan Qozog'iston viloyati, Orol dengizi va Balxash va O'zbekiston SSR hududlari tanlangan.

Ko'chirish Posyetskiy tumani va Grodekovoga tutash tumanlardan boshlanishi kerak bo'lgan. Ko'chirish zudlik bilan davom ettirish 1938-yil 1-yanvargacha yakunlanishi belgilangan. Qarorda ko'chirilayotgan koreyslarga ko'chirish vaqtida o'zlari bilan mol-mulk, uy jihozlari va chorva mollarini olib ketishlariga ruxsat berilgan. Ko'chirilgan odamlarga ko'char va ko'chmas mulk va ular qoldirgan ekinlari uchun tovon to'lash ko'zda tutilgan. Chegarani kesib o'tishning soddalashtirilgan tartibini ta'minlab, ko'chirilgan koreyslarning xohlasa, chet elga chiqib ketishiga to'sqinlik qilmaslik ham belgilangan.

2-rasm. 1937 yilda Sovet Ittifoqiga koreyslarni deportatsiya qilish yo'li.

3-rasm. 1937-yilda O'rta Osiyo mintaqasi shaxarlariga keltirilish xaritasi.

4-rasm. 1940-yilda Toshkent shahridagi koreys oilasi.

MUNOZARA

1904-1905-yillardagi rus-yapon urushi va Yaponiyaning keyingi tashkil etilishidan so'ng, Koreya ustidan yapon protektoratining o'rnatilishi Koreyslarning Rossiya hududiga immigratsiyasi keskin o'sishi kuzatildi.

1917-yil oktyabr inqilobiga binoan Rossiyada 100000 ga yaqin koreyslar bo'lgan.⁹⁴ Rossiya fuqarolar urushi davrida Koreyaning sodiqligiga asosan bolsheviklar yapon zulmlaridan aziyat chekkan ko'pchilik koreyslarni yangi paydo bo'layotgan davrda fuqarolikka qabul qilish uchun ariza berish huquqini bera boshladilar 1923-yilda 6000 muxojir koreyslardan 1300 nafari fuqarolikka qabul qilingan, keyingi yilda 4761 kishidan 1247 nafari fuqarolikka qabul qilingan.

1917 - 1926-yillarda Sovet Koreyasi aholisi dastlabki vaqtdagidan uch baravarga ortib, Vladivostok mintaqasida 170 ming kishiga etdi va 1926-yilga kelib koreyslar qishloq aholisining to'rtidan bir qismidan ko'prog'ini tashkil etdi. B unday sharoitda milliy ozchiliklarning rasmiy Sovet siyosati Koreyaning avtonom hududini tashkil etishni belgilab qo'ydi (taklif qilingan) Koreya ASSR) Rossiyaning Uzoq Sharqidagi yirik koreyslar jamoasi uchun Sovet hukumati tashkil etishni ma'qullagandan so'ng Koreys avtonom okrugi Birobidjanda Koryo Saram a'zolari Uzoq Sharq Koreys milliy okrugini tashkil etish to'g'risida iltimos qilishdi. Bu 1929 yilda rad etilgan⁹⁵. Natijada qarama-qarshi siyosat paydo bo'ldi. Bir tomondan, davlat kichik koreys milliy hududlariga vakolat berdi va koreys tilida sovet milliy ozligi sifatida koreyslar vakili bo'lgan maktablar va gazetalarni tashkil etdi. Bu Yaponiya istilosidan aziyat chekayotgan koreys aholisining chegara bo'ylab ko'payishiga sabab bo'ldi, ammo boshqa tomondan, markaziy hukumat Sovet Ittifoqining yarmini ko'chirish bo'yicha yashirin rejasini (1926-yil 6-dekabrda qabul qilingan) tasdiqladi. Koreyslar (88000 kishi) shimolda Xabarovsk Sovet Ittifoqiga sadoqatsizlik gumonlari bo'yicha ko'chirildi.⁹⁶

Go'yo "Yaponiya josusligining kirib borishini" to'xtatish maqsadida ko'chirish rejaları 1937-yil avgustda yangi kuch bilan tiklandi. Uzoq Sharq o'lkasidan 1937-yil sentyabrdan

⁹⁴ Kim, nemis. "Rossiya va Sovet milliy siyosati mahsuli sifatida 1937 yildagi deportatsiya". Kirish 2011-yil 4-may.

⁹⁵ Li, Jan Young. "Rossiyaning Uzoq Sharqiga Koreya-Xitoy migratsiyasi: inson xavfsizligi istiqboli".

⁹⁶ Martin, Terri (1998). Sovet etnik tozalashining kelib chiqishi. Zamonaviy tarix jurnali 70 (4), 813–861.

oktyabrgacha Sovet hukumati o'n minglab odamlarni deportatsiya qilinishi ko'zda tutgan edi. Rossiya Uzoq Sharqidan Sovet Markaziy Osiyosiga shu tariq ko'chirish boshlab yuborildi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. <https://kun.uz/uz/news/2022/07/28/ozbekistonning-demografik-korsatkichlari-elon-qilindi>.

2. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING KONSTITUTSIYASI: O'ZBEKISTON nashriyoti-2021. 3-bet.

3. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING KONSTITUTSIYASI: O'ZBEKISTON nashriyoti-2021 5-bet.

4. O'zbekiston Milliy axborot agentligi xabarлари, 2019-yil, 20-aprel. Qatag'onlar va siyosiy qatag'on qurbonlarini rehabilitatsiya qilish bo'yicha qonunchilik va normativ hujjatlar to'plami: G.F. Vesnovskaya. Kursk: GUIPP "Kursk", 1999. I qism. S. 237-238.

5. Kim, nemis. "Rossiya va Sovet milliy siyosati mahsuli sifatida 1937 yildagi deportatsiya". Kirish 2011 yil 4-may.

6. Li, Jan Young. "Rossiyaning Uzoq Sharqiga Koreya-Xitoy migratsiyasi: inson xavfsizligi istiqboli".

7. Martin, Terri (1998). Sovet etnik tozalashining kelib chiqishi. Zamonaviy tarix jurnali 70 (4), 813-861.